

כסלו תשנ"ה

לכתחילה לסיים ברכות ק"ש בזמן ק"ש

דעת רבינו שליט"א: לכתחילה יש לגמור את ברכות ק"ש בתוך זמן ק"ש. ולכן יש לדקדק לסיים גאל ישראל בתוך זמן ק"ש. עד כדי כך, שהמתפלל במנין שאינם מספיקים לסיים "גאל ישראל" לפני סוף זמן ק"ש, עדיף להתפלל יחידי כדי לסיים ברכת ק"ש בתוך זמן ק"ש ולסמוך גאולה לתפילה. זכורני ששאלתי לרבינו שליט"א מה המקור לזה, והשיב: זה מסברא!¹

הנ"ל - דעת המשנה ברורה

ש: בקשו לשאול מדברי המ"ב דמשמע לכאורה לא כהנ"ל:

אלמא יש זמן הברכות שיין לזמן ק"ש - הרמ"י לפ. אולם מלבד שדברי רש"י בסוף העמוד שם (ד"ה אי אמרת) סותרים זאת שכתב שאף בלילה (היינו ביום קודם זמן שיכיר) ראוי לומר ברכת אהבה רבה, אע"ג שלא הגיע זמן ק"ש. וכבר העיר הבה"ל (ריש סי' נ"ח) בסתירת דברי רש"י ונשאר בצ"ע. גם צ"ב מ"ש לאחר זמן ק"ש שמפורש במשנה ובגמ' (לעיל י', ב') "הקורא מכאן ואילך לא הפסיד - מאי לא הפסיד, שלא הפסיד הברכות" ולמה לפני זמן ק"ש אסור לברך ברכות ק"ש.

לז. ואם יכול להאריך בה' שפתי תפתח, או אפילו בברכה ראשונה, עד שיתחילו הציבור, ודאי יעשה כן ולא יתפלל ביחידות. והנידון כאן כשיאריך זמן טובא עד שיגיעו הציבור לשמו"ע.

לח. סברתי שהסברא היא משום הקריאת שמע, דמכיוון שהברכות נקראות "ברכות ק"ש" וכנ"ל בדברי רבינו שהברכות מישך שייכי לק"ש, ומצות ק"ש בשלמותה היא להאמר בתוך הברכות וכמבואר בבהג"ר (סוף סי' מ"ו), לכן יש לקיים את מצות ק"ש בזמנה בשלמות.

אמנם מדברי הזית רענן בסמוך נראה שהוא משום הברכות, דכיון שהם "ברכות ק"ש" זמנם לכתחילה הוא כמו קריאת שמע. ונפ"מ כשכבר קרא ק"ש לפני התפילה, דמ"מ יש להדר ולברך הברכות בתוך זמן ק"ש.

אנוס ודחוק ואין לו פנאי להתפלל אחר קריאת שמע (בתוך ג' שעות), יקרא קריאת שמע עד אמת, וימתין לומר שאר הברכה עד שיתפלל (לאחר ג' שעות), שאז יאמר ויצ"ב ונכון וכו' ויתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפילה, והמג"א שם הקשה "צ"ע וכי מי התיר לו לפסוק מפני שאין לו פנאי, אלא מי שאין לו פנאי יקרא קריאת שמע לבדה בלא ברכות, ואח"כ (לאחר ג' שעות) כשיהיה לו פנאי יקרא קריאת שמע וברכותיה ויתפלל" עכ"ל. והמ"ב פסק כדבריו.

והיינו אע"פ שכשאינן דעתו לברך ברכה שלאחריה מותר להפסיק, וכמו שנתבאר כאן. זהו דוקא כשאין דעתו לברך כלל, דומיא דאנשי משמר. אבל כשדעתו לברך, אע"פ שאין דעתו לברך עכשיו, יש עליה שם ברכת ק"ש ואסור להפסיק.

לו. והיינו אע"פ שמבואר במשנה וגמ' (לעיל י', ב') ונפסק בשו"ע (נ"ח, ו') "אם עברה שעה ג' ולא קראה קורא אותה בברכותיה כל שעה ד'", זהו בדיעבד אבל לכתחילה יש לברך הברכות בזמן ק"ש.

והנה רש"י לעיל (י"א, ב') "בשחר מברך שתים לפניה - מאי מברך א"ר יעקב א"ר אושעיה מברך יוצר אור ובורא חושך" וכתב רש"י (ד"ה יוצר אור) "דאילו ברכה דישתבח אינה מן המנין, שהיא לאחרי פסוקי דזמרה כמו ברכת הלל, ואומרים אותה קודם זמן קריאת שמע אם ירצו", כלומר שאם היתה מברכות ק"ש לא היתה נאמרת קודם שהגיע זמן ק"ש.

עד אחר שלש שעות" וכתב המג"א (שם ט') דבאמת גם שחרית אסור להתפלל ביחיד בתוך ג' שעות, אלא שכיון שהוא זמן שהציבור מתפללים אין זה יחידי. משא"כ האידנא שכולם מתפללים בהשכמה גם שחרית אין להתפלל ביחיד אלא בהשכמה "ואם נאמר שימתין עד אחר שלש שעות כבר יעבור זמן ק"ש, ואם יקרא ק"ש בסוף שעה שלישית ויתפלל מיד אי אפשר לצמצם". וצ"ב טובא למה צריך לצמצם, הרי יכול לסיים ק"ש מעט קודם סוף זמן ג' שעות, ואח"כ יאריך מעט ב"אמת ויציב" עד לאחר שיעברו ג' שעות, כך שיתחיל תפילת שמו"ע לאחר ג' שעות בלי לצמצם כלל. (ודוחק לומר שכוונתו לימיהם שלא היו להם שעונים וא"א לצמצם לדעת מתי הוא סוף זמן ג' שעות, דיוכל להאריך עוד מעט עד שיצא הספק מלבו).

אלא מוכח דס"ל דצריך לסיים ברכות ק"ש בתוך ג' שעות, ואי אפשר לצמצם לסיים ברכות ק"ש בדיוק בסוף ג' שעות ולהתחיל שמו"ע מיד בתחילת שעה רביעית. ואם כנים אנו הרי המ"ב (שם י"ד) הביא דברי המג"א הללו ומוכח ג"כ דס"ל שלכתחילה יש לסיים ברכות ק"ש בתוך ג' שעות.

ת: רבינו שליט"א שמע את הדברים.

בברכותיה. יש לומר דה"ה יש להתפלל ביחידות לא רק כדי לקרא ק"ש בברכותיה בזמנה, אלא גם כדי לסיים ברכותיה בזמן ק"ש. ועוד יש לומר: לסיים ברכות ק"ש בתוך זמן ק"ש אינו חיוב מדינא, אלא הידור לכתחילה. ואעפ"כ זה עדיף מתפילה בציבור, שהרי אפי' טירחא דוחה תפילה בציבור, כדאשכחן שאינו חייב לחזור לאחריו

א [מ"ו, ל"ב] כשהציבור יאחרו לקרא ק"ש עד אחר ג' שעות יקרא ק"ש לפני התפילה. אבל אם הוא ירא שהציבור יעברו גם זמן ברכות ק"ש אין לו להמתין עליהם כלל, כי יפסיד על ידם הברכות, וגם הזמן תפלה שהוא ג"כ לכתחלה רק עד ארבע שעות אלא יקרא בזמנה בברכותיה ויתפלל ביחידי. עכ"ל. הרי שכשאינם מאחרים זמן ק"ש, אע"פ שלא יאמרו ברכות ק"ש בזמנה, אין להתפלל ביחידי בשביל זה.

ב [המ"ב (ק"ב, ד') בענין קרוב"ץ "אם הוא רואה שהציבור יעברו זמן ק"ש ע"י אריכתם לא ימתין עליהם אלא כיון שמתחיל ש"ץ ביוצר אור הוא יתחיל לעצמו בלחש עד אחר ה' אלקיכם אמת ושם ימתין בשתיקה ולא ידבר אפילו בדברי תורה עד שגיע ש"צ לאותו מקום ויתפלל עמו כסדר". משמע מדבריו שתפילה בציבור עדיפה על ברכות ק"ש בתוך זמן ק"ש.

ת: רבינו שליט"א חזר על הדברים שככה מסתבר שיש לסיים ברכות ק"ש בתוך הזמן. ושכן ראוי לעשות, גם אם יש משמעות אחרת בדברי המ"ב כ"ט.

ש: הביאו ראיה מהמג"א שלכתחילה יש לסיים ברכות ק"ש בתוך זמן ק"ש:

בהלכות ראש השנה (תקצ"א, ח') "לא יתפלל ביחיד תפילת מוסף בראש השנה

לט. ונראה ליישב דהמ"ב קאי על דברי הרמ"א שם (סוף סי' מ"ו) שאם הציבור מתאחרים יקרא ק"ש ויצא יד"ח קודם התפילה ללא ברכותיה, ולזה כתב דרק אם הציבור יאחרו את זמן ד' שעות יתפלל ביחידי. וכך הם דבריו בענין הקרוב"ץ. ודברי רבינו הם לדעת הגר"א (המובאים בבה"ל שם סי' מ"ו ד"ה כי) דיש להתפלל ביחיד כדי לקרא ק"ש בזמנה